

Anthology of Turkish Short Stories (İstanbul 1973); "Yazı-Resim" (*Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*, I [İstanbul 1973], s. 1-27); "Şeybanî Han'ın Türk Kültür Tarihindeki Yeri" (*I. Milletler Arası Türkoloji Kongresi, İstanbul 15-20 Ekim 1973 Tebliğler: 1. Türk Tarihi*, İstanbul 1979, s. 1-6); "50 Yıl İçinde Hattatlıkla Alâkalı Kitap ve Mühim Makaleler" (*Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan*, Ankara 1973, s. 141-158); "İslâm Yazı Sanatına Saray ve Çevresinin Tesiri" (*XXIX. Müsteşrikler Kongresi*, Paris 1975, s. 23-28); "Çağımızda Türk Şiirinin Sınırları" (*Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*, III [İstanbul 1975], s. 1-98); "Bâbü'r-ün İcad Ettiği Bâbü'rî Yazısı ve Onunla Yazılmış Kur'an" (*TM*, XVIII [İstanbul 1976], s. 161-168); "Khatt (Türkiye ve İran'da)" (*Eİ²* [İng.], IV, 1122-1126); "Mimari Yapıların Yazı Sanatı Bakımından Önemi" (*Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*, IV-V [İstanbul 1976-77], s. 1-14). Ali Alparslan'ın genelde hat sanatı ve hattatlarla ilgili olarak *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nde maddeleri yayımlanmıştır. Ta'lik, celi ta'lik, divanî, celi divanî levhaları özel koleksiyonlarda ve Konya Mevlânâ Müzesi Abdülbaki Gölpinarlı Kütüphanesi'nde (nr. 2100, 2107, 2109, 2110, 2113, 2125) bulunmaktadır. Kültür Bakanlığı'nın neşrettiği *40 Hadis* adlı albüm içinde ta'lik, ince ta'lik, divanî ve celi divanî, rikâ' yazılarıyla on kıtası yer almaktadır. Galatasaray Lisesi'nin kitâbesini celi ta'lik hatla aslına sadık kalarak yeniden yazmıştır. Ali Alparslan, bilhassa yüksek bir medeniyete ait güzelliğinin unutulmaya yüz tuttuğu bir dönemde hat sanatının yeniden değer kazanmasında büyük çaba göstermiş, mâzi ile günümüz arasında sağlam bir bağ kurarak bu mirasın gelecekte devamını temin etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İÜ Ed.Fak. Arşivi, Talebe Dosyası Gömlüğü, nr. 3208; İÜ Rektörlüğü Personel Daire Başkanlığı Arşivi, Dosya nr. 4102-263; İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 581; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, ts. (Yayın Matbaacılık), s. 275; Abdullah Uçman, "Bir Zarif İnsan: Üstad Ali Alparslan", *Türk Edebiyatı*, sy. 389, İstanbul 2006, s. 41-45; İskender Pala, "Hocam Ali Alparslan", *Zaman*, İstanbul 26 Ocak 2006; Ergun Göze, "Tilmiz-i Necmeddin", *Tercüman*, İstanbul 27 Ocak 2006; İlber Ortaylı, "Hattat Hoca'nın Ölümü", *Milliyet-Pazar*, İstanbul 29 Ocak 2006; Muhittin Serin, "Vefeyât: Hattat Ali Alparslan", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, sy. 16, İstanbul 2006, s. 287-293.

MUHİTTİN SERİN

ALPTEKİN, Coşkun (1942-1998)

Selçuklu tarihçisi.

15 Eylül 1942'de Gebze'de doğdu. Babası Pötürgeli (Malatya) bir subay olan Hüseyin Avni Bey, annesi Emine Hanım'dır. Babasının görevi dolayısıyla çocukluğu, ilk ve orta öğretim yılları Ankara Polatlı, Erzurum ve Malatya'da geçti. 1960 yılında İstanbul Pertevniyal Lisesi'nden mezun oldu. 1961'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'ne girdi. Bir yandan üniversiteye devam ederken diğer yandan İstanbul Arkeoloji Müzesi İslâmî Paralar Bölümü'nde İbrahim ve Cevriye Artuk ile birlikte çalışma imkânı buldu. Öğrencilik yıllarında Ortaçağ Tarihi Kürsüsü'ndeki hocalarından Muammer Kemal Özergin'le çalışmalar yaptı. 1965'te Tarih Bölümü Ortaçağ Tarihi Kürsüsü'nden mezun oldu. Ardından Millî Eğitim Bakanlığı'nın yurt dışı doktora sınavını kazanarak Londra Üniversitesi'ne gönderildi (1966). 1967'de Londra Üniversitesi Doğu ve Afrika Araştırmaları Okulu'nda Bernard Lewis yönetiminde doktora çalışmasına başladı. Bu esnada bir müddet Tunus'ta Habîb Burgiba Enstitüsü'nde ve Şam'da Arapça öğrenim gördü. *The Reign of Zangi (521-541/1127-1146)* adlı teziyle doktor unvanını aldı (1972). Aynı yıl yurda dönüp Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde göreve başladı. 1978'de *Dimaşk Atabegliği (Böri-ler)* adlı çalışmasıyla doçentliğe yükseldi. 1984'te Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üeliğine tayin edildi. 1984-1988 yılları arasında fakültede dekan yardımcılığı görevinde bulundu. 1988'de Atatürk Eğitim Fakültesi'ne profesör olarak tayin edildi. Bir müddet Sosyal Bilgiler Bölümü başkanlığı yaptı. 1990-1993 yıllarında aynı fakülteye dekan oldu. 1994'te Muğla Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi kurucu dekanlığına gönderildi. 1995'te Atatürk Eğitim Fakültesi'ndeki görevine döndü. 6 Şubat 1998'de İstanbul'da ölen Coşkun Alptekin evli ve iki çocuk babasıydı.

Coşkun Alptekin, Ortaçağ Türk tarihi alanında pek çok öğrenci yetiştirmiş ve çok sayıda makale yazmıştır. Osmanlı tarihine göre Türkiye'de Selçuklu tarihinin ihmal edildiğini ileri sürmüş, bu alanda ayrıca çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezi yaptırmıştır. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nin ilk yıllarında maddelerin telif ve redaksiyonunda görev

almıştır. Türk Tarih Kurumu aslı üyesi olan Alptekin'in çalışmaları daha ziyade Selçuklu dönemi tarihine yoğunlaşmıştır. *The Reign of Zangi (521-541/1127-1146)* adıyla yayımlanan (Erzurum 1978) doktora tezinde Yakınoğlu'da Haçlı tehlikesine karşı başarıyla mücadele eden Zengî hânedanının kurucusu İmâdüddin Zengî dönemini ele almıştır. Doçentlik tezi olarak hazırladığı *Dimaşk Atabegliği (Tugteginliler)* ise (İstanbul 1985) Tuğtegin tarafından kurulan ve bir Türk-İslâm hânedanı olan Dimaşk Atabegliği'nin (Böri-ler, Tuğteginliler) tarihidir. Alptekin, Hakkı Dursun Yıldız editörlüğünde yayımlanan *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*'ne (I-XIV, İstanbul 1986-1989) "Büyük Selçuklular" (VII, 95-213), "Irak Selçukluları" (VII, 291-337), "Dimaşk Atabegliği (Tugteginliler), (VII, 471-531)", "Musul Atabegliği (Zengiler) (1127-1233)" (VII, 533-578), "Erbil Atabegliği (Begteginliler)" (VI-II, 63-80), "Artuklular" (VIII, 170-193) ve "Türkiye Selçukluları" (VIII, 209-382) gibi bölümleri yazmıştır.

Öğrenciliğinden beri Selçuklu nümismatiğiyle ilgilenen Coşkun Alptekin bu alanda da makaleler kaleme almıştır. *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*'nde yayımlanan "Selçuklu Paraları" adlı kapsamlı çalışması (III, Ankara 1971, s. 435-591) bu alanda yapılan ilk çalışmalardandır. *TTK Belleten*, *Türklük Araştırmaları Dergisi* ve *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*'nde çok sayıda makalesi yayımlanmış, birçok sempozyumda tebliğ sunmuştur. Bunlardan bazıları şöylece sıralanabilir: "Zengî'nin Urfa'yı Fethi" (*Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, XIV [Erzurum 1986], s. 69-78); "Selçuklu Devleti Askeri Teşkilatının Eyyûbî Devleti Askeri Teşkilatına Etkisi" (*TTK Belleten*, LIV/209 [Ankara 1990], s. 117-120); "Selçuklular Zamanında Harput" (*Tarih İçinde Harput*, Elazığ 1992, s. 45-51); "Selçuklular'da İnsânî Değerler ve Hukuk" (*Türklerde İnsânî Değerler ve İnsan*

Coşkun Alptekin

Hakları: Başlangıçtan Osmanlı Dönemine Kadar, İstanbul 1992, I, 377-385); "Türkiye Selçukluları'nın Kestirdikleri Paralardan İlk Örnekler" (*Hakkı Dursun Yıldız Armağanı*, Ankara 1995, s. 91-97). Ayrıca *İslâm Ansiklopedisi*'nde "Zengi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nde "Adakale", "Ahdâs", "Aksungur", "Aksungur el-Porsukî", "Alçı", "Ali Küçük", "Artuklular", "Ata", "Atabeg", "Begteginliler", "Belek b. Behrâm", "Böri" maddelerini kalem almıştır. Marmara Üniversitesi tarafından çıkarılan *Türklük Araştırmaları Dergisi*'nin 12. sayısı (İstanbul 2002) "Osmanlı Öncesi Batı Asya'da Türk Varlığı" adıyla Coşkun Alptekin anısına yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sadi S. Kucur, "Bir 'Alptekin' Daha Göçtü", *Tarih ve Medeniyet*, sy. 49, İstanbul 1998, s. 71-72; Mustafa Çetin Varlık, "Prof. Dr. Coşkun Alptekin'in Ardından", *TTK Belleten*, LXII/234 (1998), s. 605-612; M. Said Polat, "Coşkun Alptekin Hayatı ve Eserleri", *MÜTAD*, sy. 12 (2002), s. 9-20.

CENGİZ TOMAR

ALPTEKİN, İsa Yusuf

(1901-1995)

Doğu Türkistan asıllı
siyasetçi ve fikir adamı.

Doğu Türkistan'ın Kâşgar şehrine bağlı Yenihisar kazasında dünyaya geldi. Babası Yusuf Bey, Yenihisar Saylık köyünden Kasım Hacı Muhammed Ali'nin oğlu, annesi Ayşe Hanım da Yenihisar'a bağlı Yeniösten köyünden Hasan adlı bir zatın kızıdır. Tahsil hayatına Çin mektebinde başladı, ayrıca medrese tahsili gördü. Çin mektebinde okuduğu yıllarda aynı zamanda çalışmaya başladı. Toprak vergisinin toplanması sırasında vergi memurlarına yardımcı oldu. 1923'te Yenihisar'a kaymakam olarak gelen Çin De-li'ye Türkçe öğretti ve bu sırada yabancılar arasındaki anlaşmazlıklara bakan dış irtibat memurluğu görevini yaptı. Daha sonra Batı Türkistan'da Endican ve Taşkent'te üçer yıl kaldı. Bu süre zarfında Batı Türkistan'daki Rus rejimini tanıdı, buradaki Doğu Türkistanlı milliyetçilerle görüştü ve iş birliği yollarını aradı. Aynı yıllarda Özbek Türkleri'nin millî şairi Abdülhamid Çolpan ile yaptığı görüşmelerde, onun kendisine yetiştirmiş insan kıtlığından söz ederek insan yetiştirmek amacıyla Türkiye'ye ve Almanya'ya talebe göndermek üzerinde durduğunu belirtir.

1931'de Hoca Niyaz Hacı tarafından başlatılan bağımsızlık hareketine şahit

olan İsa Bey, Doğu Türkistan'daki Çinli idarecilere halka yapılan zulümlerin önlenmesi gerektiğini, aksi takdirde hareketin yayılacağını ve bölgede Rus işgalinin söz konusu olabileceğini anlatmaya çalıştı. Çin De-li'nin görevden alınması üzerine 2 Haziran 1932'de Pekin'e gitti. Pekin'de ertesi yıl Doğu Türkistanlı Vatandaşlar Cemiyeti'ni kurdu ve *Çini Türkistan Avazı* adıyla bir mecmua çıkardı. 18 Eylül 1936'da Çin Millet Meclisi üyeliğine seçildi. 1938'de Japon-Çin anlaşmazlığı konusunda İslâm dünyasını bilgilendirmek üzere görevlendirildi. Lübnan, İran, Afganistan ve Türkiye'yi ziyaret etti. Bu ülkelerde pek çok devlet lideri, siyasetçi, yazar ve akademisyenle, ayrıca Doğu Türkistan'dan göç etmiş kişilerle görüştü.

Çinliler'in baskıları yüzünden 21 Eylül 1944'te Ali Han Töre liderliğinde İli'de (Gulca / Yining) ayaklanma başladı ve 12 Kasım'da Şarkî Türkistan Cumhuriyeti kuruldu. Çin Devlet Başkanı Çan Kay-şek ayaklanmayı bastırmak için uzlaşma yolları aradı; İli'den gelen bir heyetle görüşmeleri için Mesut Sabri Baykozi, Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Bey'in Urumçi'ye gitmelerine izin verdi. Görüşmeler sonucunda 2 Ocak 1946'da, General Chang Chin-Chung başkanlığında Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Bey'in de aralarında bulunduğu bir karma hükümet kuruldu. İsa Yusuf Bey, aynı yıl Urumçi'de Üç Prensipten Gençler Teşkilâtı'nın Doğu Türkistan şubesini açtı. Altay Neşriyat Evi'ni kurarak *Erk* adıyla bir gazete çıkarmaya başladı. Ayrıca halkın da katıldığı haftalık toplantılar düzenliyordu. 1947'de kurulan Mesut Sabri Baykozi hükümetinde genel sekreterlik görevini üstlendi. Bir yıldan fazla kaldığı bu görevi esnasında milliyetçi, antiemperyalist ve antikomünist politikaları sebebiyle Rusya ve Çin'in tepkisini çekti. 17 Temmuz 1948'de Rus aleyhtarı politikalar izlediği gerekçesiyle hükümet azledildi. Bu sırada Kızıl Çin tehlikesi de had safhaya ulaşmıştı.

İsa Yusuf Bey ve arkadaşları, uzun müzakereler sonucunda güçlerinin Kızıl Çin kuvvetlerine karşı koymaya yeterli olmadığı kanaatine vararak göç etme kararı aldılar. İsa Yusuf 21 Ekim 1949 tarihinde kalabalık bir grupla Doğu Türkistan'dan ayrıldı. 20 Aralık'ta Ladak'a ve oradan Keşmir'in başşehri Srinagar'a hareket etti. Bu arada Mehmet Emin Buğra ile birlikte Tibet üzerinden Hindistan'a gitmek isteyen Kazak Türkleri'ne yardım etmeye çalıştı. Kafilelerine sığınma izni alabilmek için Hindistan, Suudi Arabistan ve Mısır'a

İsa Yusuf
Alptekin

gitti, fakat bir neticeye varamayınca 6 Ocak 1952'de Türkiye'ye hareket etti. Aynı tarihlerde Mehmet Emin Buğra da Türkiye'ye geldi. Türkiye'de bir taraftan yaptıkları ziyaretler, diğer taraftan basın yoluyla davalarını anlatma gayretleri sonunda Bakanlar Kurulu, 13 Mart 1952 tarihinde 1850 Doğu Türkistanlı'nın iskânlı göçmen olarak Türkiye'ye yerleşmesine izin verdi. 1952 yılı sonundan itibaren Doğu Türkistanlılar Türkiye'ye yerleşmeye başladı. İsa Yusuf Bey ise ailesiyle birlikte Haziran 1954'te Türkiye'ye geldi ve 4 Aralık 1957'de Türk vatandaşlığına kabul edildi. İsa Yusuf davasını anlatmak üzere 1970 yılına kadar üç defa dünya seyahatine çıktı ve birçok ülkeyi dolaştı. Başta Asya-Afrika Konferansı, Dünya İslâm Birliği ve Dünya İslâm Kongresi olmak üzere pek çok uluslar arası konferansa katıldı ve devlet büyükleriyle görüştü.

1960'ta kurulan Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti'ne Mehmet Emin Buğra'nın 14 Haziran 1965'te vefatından sonra İsa Yusuf başkan oldu. 1978'de geçirdiği bir trafik kazası neticesinde uzun süre hastahane de kaldı, cemiyetin faal başkanlığından ayrıldı. 1984'te *Doğu Türkistan'ın Sesi* adıyla Türkçe, Arapça ve İngilizce bir dergi yayımlamaya başladı. 17 Aralık 1995'te vefat etti. İsa Yusuf Alptekin, diğer Türkistanlı liderlerden farklı olarak diplomat yönü ağır basan bir şahsiyettir. Meselelerin şiddetten ziyade akılla ve uzun vadeli çalışmalarla halledileceğine inanmıştı. Gençlik yıllarında başlayan mücadele hayatı hicretler, eziyetler, türlü sıkıntılarla sürmüş, hürriyet aşkı bir asra yaklaşan ömrünün son günlerinde dahi canlılığını korumuştur. Mücadeleleri sırasında, "Bir Doğu Türkistanlı olarak Doğu Türkistan davası, bir Türk olarak Türklük davası, bir müslüman olarak İslâm davası ve bir insan olarak insanlık davası için hizmet edin" tavsiyesinde bulunduğu belirtilir.

Eserleri: "Temir parda arqasındağı Şarqî Türkistan" (*Milli Türkistan*, LXXIV